

Rustet for fritid

Drømmens mulighet, mulighetens drøm

INNHold

FORORD.	4
1 BAKGRUNN.	6
2 MÅLSETNINGER.	7
3 ORGANISERING.	9
4 RESULTATER.	11
4.1 Utprøve og videreutvikle metoden FmB.	11
4.1.1 Metodeutvikling.	11
4.1.2 Hvem kan inkludere?	12
4.1.3 Tillit, mestring og selvopfatning.	13
4.2 Oppfølging av deltakere.	17
4.2.1 Prosessen.	21
4.3 Kompetanseoverføring.	23
4.4 Implementering.	23
4.5 Kompetansespredning	24
5 HVA OPPNÅDDE VI ?	25
5.1 En ny arbeidsmetode i sosialt arbeid	26
6 SLUTTKOMMENTAR –FREMTIDIGE	29
MULIGHETER.	
6.1 Muligheter i Kristiansand	29
6.2 Muligheter nasjonalt.	30
LITTERATUR	35

Forord.

Dette er sluttrapporten fra prosjektet "Inkludering av rusavhengige i ordinære fritidsorganisasjoner" som her omtales med sitt kortnavn "Rustet for fritid". Prosjektet startet 20. august 2003 og ble avsluttet 31. desember 2005. Prosjektet har blitt gjennomført som er et samarbeidsprosjekt som har vært knyttet opp mot rus- og fattigdomssatsningen i Kristiansand kommune. Samlet har det for hele prosjektperioden blitt benyttet litt over 4 årsverk. Prosjektet har fått støtte fra Helse- og sosialdirektoratet.

Sluttrapporten bygger på de mål som ble satt for prosjektet, og følger de fem resultatmålene. Innledningsvis gis en kort informasjon om bakgrunn, målsetninger og hvordan prosjektet har vært organisert.

Under prosjektperioden har metoden Fritid med bistand (FmB) med utgangspunkt i Donald Schön's praksisforståelse blitt videreutviklet. Resultatet er et teoretisk fundament for metoden. Vi har lagt stor vekt på å dokumentere dette med fokus på praksiserfaringer. I tråd med dette har det blitt utviklet fagartikler, paper og en mastergradsoppgave som tar utgangspunkt i vår erfaring. Prosjektet har også utarbeidet nettstedet www.fritidmedbistand.no som presenterer Fritid med bistand fase for fase. På dette nettstedet som ble åpnet mars 2005 kan en også finne overnevnte skriftlige dokumentasjonen som det her er referert til i fulltekst og rapporten som presenterer en ekstern følgeevaluering som har et hovedfokus på brukererfaringer gjennomført av Agderforskning..

Prosjektet er avsluttet, men erfaringene fra prosjektarbeidet vil bli videreført gjennom presentasjoner på konferanser, paper, fagartikler og oppdateringer på metodens nettsted gjennom 2006.

Erfaringene fra det kontinuerlig utviklingsarbeidet over 6 år som prosjektet Rustet for fritid kan sees som en del av videreføres fra 2006 som et ordinært tjenestetilbud i Kristiansand kommune. Tilbudet knyttet til bruk av metoden Fritid med bistand blir på denne måten et alternativ til bruk av tradisjonelle støttekontakter overfor barn, ungdom og voksne som av ulike årsaker trenger bistand for å bli medlem av en fritidsaktivitet.

Vi vil benytte anledningen til å takke alle som har medvirket underveis. En stor takk til alle dere som er tilknyttet frivillige organisasjoner for medvirkningen i

prosessen med å gi enkeltmennesker en mulighet til å realisere sine drømmer og ønsker.

En stor takk rettes også til alle dere som har gitt kritiske og nyttige kommentarer underveis. En spesiell takk vil vi i denne sammenheng gi førstelektor Kristin Andresen Soldal ved HiB og førsteamanuensis Inger Marii Tronvoll ved NTNU.

Januar 2006

Anders Midtsundstad

1. Bakgrunn.

Siden 1998 har Kristiansand kommune gjennomført et kontinuerlig utviklingsarbeid hvor målsetningen har vært å gi mennesker med funksjonshemninger og ulike bistandsbehov muligheter til å bli inkludert i fritidsorganisasjoner som et alternativ til bruk av tradisjonelle støttekontakter. Metoden Fritid med bistand (FmB) som har blitt benyttet i prosjektet "Rustet for fritid" ble utviklet med bakgrunn i det ideologisk og verdimeslige grunnlaget som ble lagt til grunn for ansvarsreformen for utviklingshemmede som synliggjort utfordringer for kommunene knyttet til begrepene integrering, normalisering og livskvalitet (Midtsundstad 1998).

Vårt arbeidet kan knyttes direkte til den overordnede sosialpolitiske målsetningen som blir beskrevet som "likestilling og like muligheter" på livsarenaer for befolkningen. Gjennom flere stortingsmeldinger vektlegges synet på at deltakelse i frivillige organisasjoner fremmer følelsen av sosial tilhørighet, fellesskap og mening. Et grunnleggende vilkår for et meningsfylt liv handler om å tilhøre det sosiale fellesskapet, men ingen har fortalt kommunene hvordan en kan arbeide for å virkeliggjøre dette idealet slik at det kan bli til en realitet for enkeltmennesker på fritidsarenaen. Dette har utviklingsarbeidet som prosjektet "Rustet for fritid" er en del av søkt å gi svar på.

I rehabilitering av rusavhengige er det behov for et langsiktig, helhetlig og samordnet hjelpetilbud. En enkel spørreundersøkelse blant rusavhengige under rehabilitering gjennomført av i sosialtjenesten i 2002 synliggjorde behov for bistand fra kommunen for å sikre at flere i denne målgruppen kunne ta del i ordinære fritidsaktiviteter.

For å møte utfordringen ønsket kommunen å gjennomføre et prosjekt basert på metoden FmB. Målet var å gi mennesker med en rusavhengighet oppfølging i en inkluderingsprosess som kunne føre frem til at den enkelte kunne etablere medlemskap i en ønsket fritidsaktivitet. Prosjektet ble oppfattet som et viktig ledd i tiltakskjeden for rehabilitering av rusavhengige.

2 Målsetninger.

I prosjektdirektivet ble prosjektets resultatmål definert slik, sitat:

- 40 brukere gis et inkluderende fritidstilbud i ordinære fritidsorganisasjoner i prosjektperioden.
- Ansatte som skal benytte metodikken gis opplæring og veiledning i bruk av metoden og metodeverktøyet.
- Barnevernet, Ungetat, EBT, Kristiansand sosialkontor, helseenhetene, fritidsetaten og RISK avklarer hvordan de vil bruke metodikken i Fritid med bistand som et ordinært tjenestetilbud.
- Ansvarsforholdet mellom fritid og helse- og sosial knyttet til bruk av metodikken er avklart.
- Sikre kunnskapsspredning i bruk av arbeidsmetoden og teorigrunnet til brukere, frivillige organisasjoner, media og relevante kunnskapsorganisasjoner.

For å nå disse målene ble følgende hovedtiltak beskrevet:

- Utprøve og videreutvikle metoden Fritid med bistand overfor ny målgruppe. Sentralt i dette arbeidet er muliggjøring av sosial inkludering basert på tydelig sosial samhandling og aksept for enkeltpersoner.
- Prosjektet følger opp enkeltsaker enten gjennom veiledning eller full saksbehandling basert på den enkelte enhets fremtidige plan for bruk av metoden.
- Kompetanseoverføring. Prosjektet gir opplæring til ansatte i aktuelle enheter slik at de er i stand til å benytte metodikken overfor sine brukere. For å forstå intensjonen som ligger til grunn for metoden Fritid med bistand, må det formidles kunnskap om sentrale begrep som normalisering, VSR-teori og endringsarbeid. Sentralt i dette arbeidet blir å ”bryte ned” denne kompetansen slik at en kan anvende dette i praktisk arbeid knyttet til enkeltmennesker som søker hjelp.
- Brukere og frivillige i aktuelle fritidsorganisasjoner gis et tilbud om opplæring i teorigrunnet.

- Prosjektets resultater implementeres i kommunens handlingsplaner.

Underveis i prosjektperioden har målsetningene blitt fulgt opp gjennom milepælsplanen som ble satt opp. Den store endringen underveis handler om at prosjektet fant en ny teoretisk forståelse for metoden FmB i den retningen av empowerment-begrepet som legger vekt på en sterk offentlig satsning (Midsundstad 2005b).

3. Organisering.

Prosjektet ble fra starten organisert i prosjektenheten i helse- og sosialsektoren. Før prosjektet startet opp var en opptatt av å sikre en god forankring av dette utviklingsarbeidet i kommunen. I denne sammenheng ble det også tatt kontakt med fritidsetaten for å diskutere hvor prosjektet burde organiseres. "Rustet for fritid" ble et samarbeidsprosjektet i helse- og sosialsektoren som fikk en bredt sammensatt styringsgruppen bestående av:

Olaug V. Torset	Prosjektenheten (leder)
Torfinn Tørresen	Omsorg
Ingrunn Moen	EBT
Inger Ingebretsen	Helsetjenestene
Tobbi Kvale	RISK
Oddmund Sjøveian	Kristiansand sosialkontor
Kristin Løvdal	Ung-etat

Organisatoriske endringer i helse- og sosialsektoren førte til at prosjektleder ble tilknyttet Helse- og sosialdirektøren's stab våren 2005 og har rapportert direkte til Helse- og sosialdirektøren. Helse- og sosialdirektoratet har gitt tilskudd øremerket LAR-deltakere som har vært prosjektets hovedmålgruppen. Under planleggingsfasen ble målgruppen for prosjektet utvidet til å gjelde alle innbyggere over 16 år¹ som enten står i fare for å bli eller som er rusavhengige. Bakgrunnen for dette var at et prosjekt overfor bare de som mottar en legemiddelstyrt rehabilitering på den ene siden kunne bidra til å stigmatisere denne målgruppen når vi etablerte kontakt med bl.a. frivillige organisasjoner. På den andre siden ville det skape et kunstig skille i målgruppen rusavhengige. Underveis ble også ungdom som står i fare for å utvikle en rusavhengighet tatt med som en ny målgruppe. Prosessen førte til at "Rustet for fritid" ble et samarbeidsprosjekt mellom Kristiansand sosialkontor, Ung-etat, helsetjenestene, RISK og barnevernet. En sentral målsetning har vært at saksbehandlere i oppfølgingstjenestene innenfor helsetjenestene, RISK og barnevernet skulle få kjennskap i bruk av metodikken Fritid med bistand slik at de selv kunne anvende den som en integrert del av sin tjeneste.

¹ Underveis er denne aldersgrensen justert ned til 15 år.

Prosjektleder har arbeidet i tråd med styringsgruppen`s beslutninger for å sikre prosjektet en forankring som kunne sikre ordinær drift etter prosjektperioden i tråd med det utarbeidede prosjektdirektiv og milepælsplan. Prosjektleder ble første driftsår engasjert i en 40 % stilling. Stillingen har gradvis blitt utvidet i tråd med økt aktivitet. Fra august 2005 har prosjektleder arbeidet i 100 % stilling i prosjektet. Prosjektet engasjerte 3 prosjektmedarbeidere fra januar 2004 som har medvirket med ulike stillingsstørrelser. I en kortere periode var ytterligere en prosjektmedarbeider engasjert i en tidsbegrenset periode².

De tre prosjektmedarbeidere med tilhørighet til oppfølgingstjenestene og prosjektleder har utgjort en prosjektgruppe:

Anders Midtsundstad	Leder, Helse- og sosialdirektøren.
Rune Øyen	Medarbeider, Barnevernet
Arild Strømmen	Medarbeider, RISK
Tina Hjelmeland	Medarbeider, Helsetjenestene

Opprinnelig var målsetningen at prosjektmedarbeiderne underveis i prosjektperioden skulle gi kollegaer opplæring i bruk av metodeverktøyet, slik at metodikken kunne tas i bruk av mange. Erfaringene viser at metoden Fritid med bistand krever en omfattende opplæring som det ikke er hensiktsmessig eller mulig å spre på en slik måte til et stort antall saksbehandlere. Dette har medført at målsetningen ble endret, og stillingsstørrelsene til flere av prosjektmedarbeiderne har blitt utvidet underveis.

Fritid med bistand ble 1. januar 2006 til et ordinært tjenestetilbud i Kristiansand kommune. Tilbudet er nå tilgjengelig for alle målgrupper som alternativ til bruk av tjenesten støttekontakt³. Denne beslutningen har gitt ansatte i prosjektet fortsigbarhet og nye utfordringer.

² William Quinteros var engasjert som prosjektmedarbeider over en tidsperiode i 2005.

³ I barnevernet benyttes tilbudet også etter andre lovanvendelser etter Lov om barneverntjenester.

4. Resultater.

Prosjektet "Rustet for fritid" er det siste av 3 prosjekter som er gjennomført i Kristiansand kommune med utgangspunkt i metoden FmB. Siden dette arbeidet har blitt drevet kontinuerlig og blitt ledet av samme person kan en betrakte det som et utviklingsarbeid. Erfaringene fra prosjektet "Rustet for fritid" bør derfor også sees i en slik sammenheng.

4.1 Utprøve og videreutvikle metoden Fritid med bistand.

I prosjektet "Rustet for fritid" var intensjonen å utprøve og implementere arbeidsmetoden FmB overfor nye målgrupper. Tidlig i arbeidsprosessen synliggjorde den eksterne kvalitative brukerundersøkelsen "Det lille ekstra" gjennomført av Agderforskning med utgangspunkt i prosjektet Fritid med bistand behov for å fokusere nærmere på metodens brukerperspektivet (Mydland 2004). Denne prosessen førte tidlig i prosjektperioden til et skifte i det teoretisk fundament i metoden FmB fra VSR-teori til empowerment.

4.1.1 Metodeutvikling.

Arbeidsmetoden FmB slik den presenteres i dag er et resultat av et utviklingsarbeid som har pågått kontinuerlig gjennom 3 prosjekter i Kristiansand kommune. Metoden ble utarbeidet med inspirasjon fra normaliseringsteorier og det ble tatt direkte utgangspunkt i Wolfenberger sin rolleteori som kan knyttes til VSR-teorien (Midtsundstad 1998, Christensen og Midtsundstad 2002). Vi var opptatt av hvordan mennesker med lite verdsatte sosiale roller i samfunnet kunne få en verdsatt sosial rolle på den ordinære fritidsarenaen. I prosjektet Rustet for fritid har vi fått økt bevissthet og forståelse knyttet til brukermedvirkning. Vi har tatt avstand fra VSR's kritiske holdning til at den enkelte alltid skal ha det avgjørende ordet når det gjelder å bestemme hvilke løsninger som er best for seg selv. Denne erkjennelsen synes også å være i tråd med den sosialpolitiske målsetningen "full likestilling og deltakelse" som metoden FmB søker å realisere for barn, ungdom og voksne som har et bistanndsbehov og som ønsker å delta på den ordinære fritidarenaen.

I prosjektet "Rustet for fritid" har vi søkt inspirasjon i den retningen av empowerment som legger vekt på en sterk offentlig satsning. Vi har derimot holdt fast ved Wolfenberger's rolleteori. Sentralt i denne sammenheng er betydningen av at lavt verdsatte trenger verdsatte mennesker til å bistå seg som støttespillere når

den enkelte ønsker medlemskap i en ønsket aktivitet. Solomon er en bidragsyter i litteraturen om empowerment som synes å ligge metoden FmB i dag teoretisk nær. Hovedtesen i hennes forskningsarbeid er at mennesker som er gjenstand for negative vurderinger av det dominerende samfunn fører til total maktesløshet. Solomon setter dette inn i et samfunnsperspektiv, og hevder at stigmatisering kan redusere den enkelte sin evne til å utvikle sosial kompetanse og mestring (Solomon 1976). I tråd med hennes erfaring ser vi empowerment som en prosess der enkeltpersoner som tilhører en stigmatisert gruppe, kan bli hjulpet til å utvikle og øke evnen til mellommenneskelig innflytelse og få en verdsatt sosial roller. Gjennom mastergradsoppgaven, Tillit, mestring og selvoppfatning. En oppgave med fokus på inkluderingsprosesser slik de møtes i arbeidet med metoden Fritid med bistand, har vi søkt å utvikle et teorigrunnlag for metoden (Midtsundstad 2005b).

4.1.2 Hvem kan inkludere?

Vårt skifte til empowerment som et forståelsesgrunnlag for metoden FmB er knyttet til vår refleksjon over hva som egentlig skjer i inkluderingsprosesser som står sentralt i vårt arbeid. Vi har stilt oss følgende spørsmål for å finne frem til et mer klargjørende svar:

- Hva er det vi ikke ser i inkluderingsdebatten?
- Hva trenger brukerne hjelp til?
- Inkludere. Er det andre som skal gjøre dette?
- Hvem er det eventuelt som må lykkes?

Arbeidsmetoden FmB kan betegnes som en problemløsningsmodell hvor den enkelte gjennom veiledning og opplæring i en prosess gis hjelp til å inkludere seg selv. Inkludering handler kanskje i bunn og grunn om retten til å få bli med, og det vi ikke ser i inkluderingsdebatten handler kanskje om at vi ikke er bevisst på at det bare er personen selv som kan gjennomføre sin egen inkludering (Midtsundstad 2005b:32). Dette er i tråd med Rappaport som vektlegger at empowerment ikke er noe som kan gis når han skriver "empowerment cannot be given, it must be taken" (Rappaport 1985). Denne forståelsen av at det bare er det enkelte individ som kan "myndiggjøre" seg selv har blitt benyttet i prosjektet "Rustet for fritid" (Midtsundstad 2005b).

Skiftet i forståelsegrunnlag i metoden FmB fra VSR til empowerment synliggjorde et behov for at vi som profesjonelle hadde behov for en dypere innsikt i prosesser som kan lede frem mot inkludering (Midtsundstad 2006).

4.1.3 Tillit, mestring og selvopfatning.

Gjennom refleksjon over egen praksis har vi med utgangspunkt i Schön`s praksisforståelse videreutviklet vår kompetanse. Vi har tatt inn nye teoretiske perpektiver i det praktiske arbeidet som har gitt økt innsikt. Det første begrepet som fanget vår oppmerksomhet med håp om å finne økt innsikt i inkluderingsprosesser var tillit. Gjennom tekststudier av Luhmann og Løgstrup fikk vi en introduksjon til dette begrepet som en kompleks og rik størrelse som synliggjorde ulike innfallsvinkler for hvordan vi som mennesker kan knytte forbindelser til hverandre og til organiserte aktiviteter som tilbyr deltakelse og medlemskap på fritidsareaen for de som er interessert (Midtsundstad 2004). Deres forståelsesrammer har klargjort elementære elementer som må ligge til grunn for å muliggjøre en vellykket inkluderingsprosess.

Gjennom deres bidrag har metoden FmB fått nytt innhold ved at vi har tatt deres forståelse i bruk. Kunnskap som har ført til at vi som tjenesteytere har fått tro på at vi ved å anvende denne forståelsen bedre kan bistå det enkelte menneske i deres egen inkluderingsprosess. Tillitsbegrepet har derfor fått en sentral betydning.

Vi erfarer at det er gjennom tillit at vi kan få frem det optimale handlingspotensialet som gir mulighet for det beste inkluderingspotensialet. Fokuseringen på tillit startet med et ønske og et håp om å komme til større forståelse for å bidra til at enkeltmennesker lettere kunne finne en vei i sin inkluderingsprosess. Prosessen har derimot gitt dypere virkninger. Tillit er noe som aldri kan oppstå uten at alle involverte parter bidrar. Dette påvirker alle aktører sin rolle i bruk av metoden FmB. Saksbehandlere som benytter metoden daglig har fått en ny dimensjon i sin forståelse som påvirker forståelsen knyttet til kontaktetablering og samhandling som vekselvis kan oppleves som det Luhmann definerer som et sjansespill og Løgstrup sin forståelse av at tillit som noe som ligger der som en del av en skaperordning. I møte med deltakere og tilretteleggere redegjøres det aldri for dette teorigrunnlaget direkte. Vi legger derimot vekt på at saksbehandlere gjennom praktiske handlinger kan være med å virkeliggjøre denne for oss nye kunnskapen til begrepet tillit. Tidligere så vi betydningen av å etablere gode tillitsrelasjoner i dette arbeidet, men var ikke i stand til å ha en bevissthet

rundt muligheter og begrensninger som kunne gjøre oss i stand til å reflektere over dette slik at det kunne bli et nyttig redskap i vår arbeidsprosess. Luhmann og Løgstrup presenterer ikke noen klare svar på hvordan vi kan ta deres teoretiske forståelser i bruk i praksisfeltet. De forholder seg begge til tillit som et fenomen og deres betraktninger gjøres med bakgrunn i ulike forståelsesrammer⁴.

Vi erfarer at vi har fått et grunnlag som er med på å sikre at vi gjennom metodens faser kan medvirke til at tillit gis rom til å utvikle seg først mellom deltaker og saksbehandler. Senere mellom tilrettelegger og saksbehandler og deltaker og tilrettelegger. Vi erfarer i vår praksis at tillit kan fungere som en døråpner og et grunnlag for samarbeid. Tillit er et frigjørende element som vi erfarer kan gjøre det umulige mulig. Gjennom tillit kan vi som mennesker utvikle oss og virkelig gjøre våre muligheter. Innenfor idrett snakkes det ofte om viktigheten av å tenke offensivt og mentalt ikke komme i en sinnstilstand hvor en blir passiv eller defensiv. I vårt arbeid hvor fokus er knyttet til inkluderingsprosesser frem til deltakelse i selvvalgte aktiviteter ser vi en parallell til dette "idrettspråket". Vi erfarer at tillit for mange deltakere danner et grunnlag for en endring som går fra defensiv til offensiv tenkning. Denne endringen kan forklares som en endring av selvopfatningen til den enkelte deltaker. En fellesnevner for Luhmann og Løgstrup er deres fokus på tillit sin funksjon knyttet til samhandling med andre mennesker i hverdagen. Tillit har på denne måten blitt et grunnleggende element i det praktiske arbeidet nyttet til metoden FmB (Midtsundstad m.fl. 2005).

Mestring er et annet begrep vi har satt fokus på med utgangspunkt i Antonovsky sin teoretiske modell knyttet til begrepet salutogenese som har et fokus i begrepet "opplevelse av sammenheng" (SOC). Ønsket har vært knyttet til å øke innsikt i inkluderingsprosesser gjennom komponentene forståelse, håndterbarhet og meningsfullhet som står sentralt i Antonovsky's modell. Gjennom metoden FmB søker vi å invitere deltakerne inn i et tilbud hvor den enkelte i størst mulig grad skal få en opplevelse av å kunne forstå arbeidsprosessen som er utformet som en problemløsningsmodell med klare faser. Vi har et fokus på muligheter, og har derfor i økende grad begynt å definere arbeidsmetoden FmB som en mulighetsmodell i sosialt arbeid med inspirasjon fra Antonovsky sin teoretiske modell som han omtaler med begrepet salutogenese (Midtsundstad og Øyen 2005).

⁴Luhmann tar utgangspunkt i et konstruktivistisk syn hvor han ser tillit med utgangspunkt i en funksjonsanalytisk og systemteoretisk synsvinkel. Løgstrup tar utgangspunkt i en fenomenologisk analyse av tillit som et moralsk og eksistensielt fenomen.

Under inkluderingsprosessen søker vi å legge dette til rette på en slik måte at deltakeren opplever å ha tilstrekkelige ressurser på alle plan. Mange av deltakerne i prosjektet "Rustet for fritid" er ungdom som kommer fra fattige hjem, mens flere av de voksne deltakerne har lave inntekter som innebærer at kjøp av utstyr eller kurs som trengs for å begynne i for eksempel en bueskytterklubb, fallskjermklubb eller paintballklubb ikke lar seg ordne med utgangspunkt i egen økonomi. Gjennom å gi deltakerne innsikt i ressursene som er tilgjengelige gjennom vedtaket gis deltakerne muligheter til å påvirke bruken av disse. Vi søker hele tiden å medvirke til å gi deltakeren en aktiv rolle i sin egen inkluderingsprosess hvor vi etter beste evne må søke å muliggjøre at den enkelte kan få tilgang på ressurser som trengs gjennom inkluderingsprosessene. Saksbehandlerne som arbeider etter metoden er derfor opptatt av å formidle et budskap om at de er der som redskap for den enkelte som kan og vil legge til rette i tråd med den enkelte sine ønsker og behov underveis innenfor gitte rammer. Fokus på komponentene som Antonovsky ser som betydningsfulle for "opplevelse av sammenheng" handler om å gi den enkelte forutsetninger for mestring. Gjennom denne teoretiske forståelsen av begrepet mestring har vi funnet frem til sentrale elementer som påvirker den enkelte sin opplevelse og evne til å ta beslutninger knyttet til eget liv. I denne sammenheng blir vi også opptatt av at det handler om å akseptere seg selv som den man er. En ung mann svarte på spørsmålet knyttet til sin drøm i en kartleggingsamtale spontant:

"Jeg vil bli verdensmester i rallykjøring, Kanskje du kan hjelpe meg litt på veien?"

Drømmen har han kanskje beholdt, men underveis ble aktivitetsønske endret til å kjøre radiostyrt bil. Mestring innebærer for alle å finne seg selv, sine muligheter og sine talenter. Som en saksbehandler som jobber etter metoden FmB kan vi bli redskap hvor vi kan bidra til å sikre forståelse, håndterbarhet og meningsfullhet i den konkrete inkluderingsprosessen som er unik for alle deltakerne (Midtsundstad og Øyen 2005).

Antonovsky sin modell har på denne måten vært et viktig bidrag knyttet til vårt ønske om å arbeide etter intensjonene i empowerment. På den andre siden har også vår forståelse knyttet til empowerment påvirket vår forståelse av Antonovsky sine perspektiver i arbeid med metoden FmB (Midtsundstad 2005b, Midtsundstad 2006).

Selvoppfatning er også et begrepet som har gitt oss ny innsikt i inkluderingsprosesser. I dette begrepet ligger det enkelte menneske sin mulighet for å kunne ha oppfatninger, vurderinger og forventninger til seg selv. Selvoppfatning kan sees som et sentralt grunnlag for det enkelte menneske sin evne til bevissthet knyttet til sin inkluderingsprosess og en forutsetning til å kunne oppfatte seg selv som inkludert. Vi erfarer også at tillit og mestring får en betydning som elementer under inkluderingsprosesser når den enkelte har evnen til å betrakte seg selv i interaksjonen og i forhold til sine erfaringer under prosessen. Den enkelte sin selvoppfatning danner grunnlag for vår mulighet til å verdsette oss selv. I tråd med forståelsen av at vi ikke vurderer oss selv direkte, men gjennom interaksjon med andre mennesker opplever vi dette som et viktig område å ha fokus på i inkluderingsprosessen. Gjennom gode relasjoner hvor den enkelte føler seg sett, hørt og forstått ligger et grunnlag som vi gjennom vår praksiserfaring opplever som viktige forutsetninger og som vi har synliggjort gjennom å søke å arbeide i tråd med forståelsen knyttet til forståelsesgrunnlaget i empowerment (Midtsundstad 2005a, Midtsundstad m.fl. 2005).

Gjennom begrepet symbolsk interaksjonisme har vi synliggjort aspekter rundt begrepet selvoppfatning. Overfor rusavhengige i en rehabilitering er etablering av et nettverk utenfor rusmiddel miljøene viktig. For mange er ikke utdanning eller ordinært arbeid et fremtidig realistisk mål. Dette gjør fritiden til en arena hvor flest kan etablere nettverk utenfor rusmiddel miljøer hvor en kan få en ny identitet og en verdsatt sosial rolle. Mange kan underveis i sin inkluderingsprosess trenge hjelp til å bli kjent med klesstil, omgangsformer og lignende i den aktuelle aktivitet. Vi opplever gjennom symbolsk interaksjonisme at vi har funnet en forståelsesramme som synliggjør flere av utfordringene som vi kjenner igjen i arbeidet med å bistå enkeltmennesker i dette konkrete arbeidet.

Innsikten vi har fått gjennom de teoretiske forståelsene knyttet til begrepene tillit, mestring og selvoppfatning synliggjør at vi gjennom metoden FmB ikke er i stand til å realisere målsetningen om å kunne bistå i inkluderingsprosesser hvor alle som ønsker det vil oppleve å delta på lik linje med andre i tråd med de sosialpolitiske målsetningene knyttet til "full deltakelse og likestilling" på fritidsarenaen. Prosjektet "Rustet for fritid" har synliggjort nye og viktige perspektiver som har tydeliggjort nye utfordringer knyttet til å fjerne misforhold mellom nedsatt funksjonsnivå på ulike plan og det som kan beskrives som samfunnets krav når

enkeltmennesker søker deltakelse i aktiviteter på fritidsarenaen (Midtsundstad m.fl. 2005). Mekanismene som påvirker deltakelse og utestengelse har gjennom prosjektet synliggjort at det er flere forutsetninger som bør ligge til grunn for at den enkelte kan oppleve å bli inkludert på fritidsarenaen.

Samlet har denne kunnskapen blitt til et teorigrunnlag for metoden FmB som er presentert i mastergradsoppgaven med hovedoverskriften ”Tillit, mestring og selvpåfatning” (Midtsundstad 2005b).

4.2 Oppfølging av deltakere.

Hovedutfordringen i prosjektet har vært å legge forholdene til rette for gjøre idealene i den sosialpolitiske målsetningen ”likestilling og full deltakelse” til realiteter for enkeltpersoner. Målsetningen kan synes å være vanskelig ettersom mange vil være enig i at vårt samfunn ikke er utformet for alle. Det er derfor viktig å finne frem til hva som binder sosiale fellesskap sammen. Denne kunnskapen er nødvendig for å medvirke til en inkluderingsprosess som kan føre til at mennesker som står utenfor kan bli del av et sosialt fellesskap. Vår praksiserfaring er at inkludering forutsetter endringer som bruk av tradisjonelle støttekontakter synes i liten grad å medvirke til (Midtsundstad 1992, Midtsundstad 2005b).

I prosjektsøknaden til Helse- og sosialdirektoratet ble det presentert en målsetningen om å gi 20 rusavhengige under rehabilitering et tilbud. Styringsgruppen økte tidlig denne målsetningen til 40 personer. Utvelgelse av deltakere har blitt gjennomført av bestillerenhetene Kristiansand sosialkontor, Ung- etat og barnevernet som har gitt alternative vedtak etter Lov om sosiale tjenester og Lov om barneverntjenester. Bestillerenheten har gjennom en innsatsstyrt finansiering pr. vedtak finansiert kommunens egenandel. Underveis i prosjektperioden har prosjektet åpnet opp for å ta inn flere deltakere, og det ble i denne sammenheng lagt stor vekt på å få med flere som er i en legemiddelstyrt rehabilitering (LAR). Totalt har vi i prosjektet ”Rustet for fritid” arbeidet overfor 63 deltakere. 41 har disse deltakerne har startet opp i selvvalgte fritidsaktiviteter. 8 av disse er LAR-deltakere. 14 er voksne deltakere i medikamentfri rehabilitering og de øvrige 19 er ungdom som har fått et tilbud gjennom barnevernet hvor målsetningen har vært å forebygge rusavhengighet.

8 av deltakerne i prosjektet "Rustet for fritid" er enda i en inkluderingsprosess hvor vi forventer at de starter opp i en selvvalgt aktivitet i løpet av våren 2006. 3 av disse er LAR-deltakere. Vi erfarer at inkluderingsprosessen i tid kan variere mye fra sak til sak. For noen av deltakerne har prosessen frem til aktiv deltakelse i et nettverk tatt flere år. Alle deltakere som fikk et alternativt vedtak om støttekontakt gjennom prosjektet "Rustet for fritid" vil bli sikret oppfølging i sin inkluderingsprosess.

Hovedmålsetningen har vært at deltakerne blir inkludert i en organisasjon eller aktivitet som de selv finner frem til. For å muliggjøre dette står kartleggingen sentralt. Saksbehandlere må utvikle et samarbeid med organisasjoner med utgangspunkt i den enkelte sitt interessefelt. Flertallet av deltakerne har blitt inkludert i ordinære fritidsorganisasjoner. Noen deltakere har kommet med ønsker til aktiviteter som ikke drives av noen ordinære fritidsorganisasjoner. Når Line ønsker å trene på et helsestudio, mens Hanne ønsker å arbeide med håndarbeid har dette vært utfordringer som krever oppfinnsomhet for å sikre dem at aktiviteten også sikrer dem del av et større sosialt fellesskap.

For noen av deltakerne har aktiviteten ført til lønnet arbeid. Line som ønsket å trene på et helsestudio er i dag ansatt som instruktør med ansvar for egne barnegrupper. Hanne som var overrasket over at hun kunne få hjelp til å få kjøpt en symaskin erfarer i dag at det er mange som ønsker å kjøpe hennes produkter. I adventstiden uttalte hun følgende:

"Til helgen skal jeg ha julemesse, kan ikke lage nok av bestselgerne".

Det handler hele tiden å finne frem til den rette aktiviteten.

For Pia som er interessert i hunder ble aktiviteten en hundekennel. Gjennom et samarbeid med skolen har denne aktiviteten også ført til at hun i dag også har en av sine skoledager på kennelen. Vi erfarer som i eksempelet med Pia at interesser på fritidsarenaen kan knyttes til skole og arbeid. Pia drømmer i dag om å bli hundeterapeut.

Noen få har også fått bistand i en inkluderingsprosess hvor de har blitt medlem av det som kan betegnes som en segregerte aktivitet. For Svein Inge førte prosessen

til deltakelse i et fotball lag drevet i regi av fritidsetaten, mens Kjersti har fått hjelp til innkjøp av en datamaskin som hun bruker som frivillig medarbeider i en organisasjon. Ingen inkluderingsprosess er lik. Felles for alle er et behov for bistand i inkluderingsprosessen, men vi erfarer at hva den enkelte trenger må vurderes i hvert enkelt tilfelle (Midtsundstad 2005a, Midtsundstad 2005b). I dialog med den enkelte har vi kommet frem til hvilken oppfølging som inkluderingsprosessen vil kreve. For noen innebærer dette en tett oppfølging som også krever mye fra tilretteleggeren i den valgte organisasjonen. For andre handler behovet bare om å bli kjent med en sentral person i det aktuelle miljøet som kan introdusere enn for de andre for eksempel i dykkerklubben. Vi erfarer at mange gjennom sin innsats gir uttrykk for å ha fått det som kan beskrives som en verdsatt sosial rolle i sin organisasjon. Noen har også fått ansvarsoppgaver som medlem i styre og som instruktør for andre.

Vi erfarer at inkluderingsprosessene ofte ikke går som planlagt for rusavhengige under rehabilitering. For noen handler det om at de faller tilbake til aktivt rusbruk, noen innkalles til soning i fengsel, mens andre innlegges på sykehus. I prosjektet ble vi tidlig opptatt av å arbeide langsiktig. Når Lars forsvant sporløst i flere måneder var derfor overraskelsen stor når saksbehandler stod klar til å samarbeide videre. Det er heller ikke alltid at vi når det målet vi sammen med deltakeren arbeider for. Ola ønsket å bli medlem i en hundeklubb. Han ble aldri inkludert i denne klubben, men fikk erfare at det i denne klubben var mennesker som ønsket han velkommen og som gjerne ville bistå han i hans inkluderingsprosess. Når Ola også måtte sone en fengselsstraff var medlemmer i hundeklubben villige til å ta ansvar for hunden hans. Lederen for hundeklubben uttalte det slik:

”Vi kan ta vare på hunden din. Vi må jo stille opp for hverandre. Du er jo medlem i klubben”.

Ola opplevde at det i hundeklubben er et interessefellesskap hvor han er velkommen og som verdsetter han som hundeinteressert. Drømmen om å finne frem til et ønsket aktivitet lever videre. Vi opplever det som viktig å gi personer som Ola en mulighet uten tidsbegrensninger. Ola ønsker nå bistand i en

inkluderingsprosess inn i en ny fritidsaktivitet, og i den sammenheng uttalte han følgende:

”De kjenner meg i hundeklubben. Om jeg begynner å gå der igjen så trenger jeg jo ikke noen hjelp til det”.

Mange av de voksne deltakerne beskriver at deres deltakelse i aktiviteten gir dem en ny identitet. Når Hanne som er uføretrygdet blir spurt om hva hun driver med kan hun i dag fortelle at hun arbeider med søm. Dette gjorde det lettere for henne å oppsøke andre. Hungjør noe som andre oppleder som spennende, og som gir henne positive tilbakemeldinger som påvirker hennes selvforståelse.

Noen av deltakerne har også ansvar for barn som foreldrene sine fritidsaktiviteter kan gi positive betydninger for. Tore`s sønn kan i dag fortelle i lyttekroken i barnehagen om erfaringene fra helgens familietur i regi av dykkerklubben eller at hans pappa har vært med å funnet et båtvrak ute i fjorden. Vi erfarer derfor at deltakelsen i prosjektet gir ringvirkninger for flere enn deltakeren selv. For Hanne hadde det stor betydning når ansatte i barnehagen til hennes datter kom med bestilling på fingerdukker som hun hadde laget:

”Tenk at de spør etter det jeg har laget”.

Blant barnevernets ungdom ser vi tilsvarende positiv utvikling. Flere ungdommer har endret sin omgang med rusmidler. Denne positive utvikling får vi presentert fra foreldre og skole. Som saksbehandler overfor denne målgruppen er det viktig å være tydelig på hva en synes om bruk av alkohol og narkotiske stoffer, men vi velger å ha et fokus på fritidsaktiviteter. Rune som arbeider som FmB saksbehandler i barnevernet utdyper det slik:

”Når jeg nå treffer ungdom og forteller hva jeg jobber med og hva jeg kan tilby, er jeg bare opptatt av hva ungdommen har lyst til å holde på med av fritidsaktiviteter eller drømmer om å kunne holde på med”.

Gjennom prosjektet ”Rustet for fritid” har vi blitt bevisst betydningen av å endre fokus fra problemdefinering til en mulighetsdefinering (Midtsundstad og Øyen 2005).

Prosjektet er avsluttet, men mange av deltakerne er fortsatt inne i en inkluderingsprosess. Frem til i dag har 65 prosent av deltakerne startet opp i selvvalgte aktiviteter. Vårt mål i løpet av våren er at denne andelen økes slik at 75 prosent av deltakerne oppnår dette.

Vi erfarer at enkelte av ulike grunner slutter i aktiviteter. For noen av disse handler dette om at de med egen hjelp starter opp i andre aktiviteter, mens andre ønsker bistand i en inkluderingsprosess inn i en annen fritidsaktivitet.

Deltakelse i en aktivitet har vært målsetningen, men hovedmålsetningen for oss som jobber etter metoden FmB handler om at den enkelte skal gis bistand i en prosess hvor en sikrer den enkelte forutsetninger for å kunne få en verdsatt sosial rolle.

For å synliggjøre brukererfaringene har det blitt gjennomført en ekstern følgeevaluering som er utført av Agderforskning. I denne evalueringen har LAR deltakere og ungdom som har fått et tilbud gjennom barnevernet blitt valgt ut som informanter (Mydland 2005)⁵.

4.2.1 Prosessen.

Under det første møte med en aktuell deltaker legger vi vekt på å gi informasjon som gir grunnlag for å avklare om dette er et ønsket hjelpetiltak, og samtidig avklare om vi er i stand til å kunne imøtekomme den enkelte sine ønsker.

Gjennom prosjektet ”Rustet for fritid” har vi gitt rom for brukermedvirkning som i større grad har gjort oss oppmerksomme på viktigheten av å skreddersy tilbudet med utgangspunkt i den enkelte deltaker sin opplevde utfordring (Midtsundstad m. fl. 2005). Dette har gjort at fasene i arbeidsmetoden FmB i løpet av

⁵ Følgeevalueringen knyttet til LAR-deltakere er gjennomført med økonomisk støtte fra Helse- og sosialdirektoratet, mens evalueringen av barnevernets deltakere er fullfinansiert av Kristiansand kommune.

prosjektperioden i større grad danner en oversikt mer enn å beskrive en klar arbeidsprosess:

1. Uforpliktende informasjonsmøte.
2. Kartlegging av drømmer, interesser, ønsker og erfaringer.
3. Kartlegge aktuelle fritidsaktiviteters innhold.
4. Gjøre valg av fritidsaktivitet.
5. Lage en plan for inkluderingen hvor forventninger avklares.
6. En person i fritidsaktiviteten får oppgaven som tilrettelegger.
7. Tiltaket evalueres jevnlig.

Inkluderingsprosessen må den enkelte deltaker selv ta aktivt del i. En kan i denne sammenheng stille et spørsmål om det er etisk forsvarlig å utforme et tjenestetilbud som gis etter norsk lov som aldri kan tilby mer enn et håp og bistand i det som her defineres som den enkelte sin egen inkluderingsprosess. I tråd med Luhmann's bruk av begrepet manipulasjon knyttet til de som søker å gi mennesker klare svar inn i fremtiden vil en invitasjon til deltakelse gjennom et vedtak knyttet til bruk av metoden FmB ikke kunne formidles som mer enn ønske om å kunne nå målsetningen. Dette innebærer en erkjennelse av at metoden slik den fremstår i dag kan betraktes som bare å være nyttig for de som kan leve med en slik usikkerhet (Midsundstad 2005b).

Bruk av metoden FmB bør med utgangspunkt i en slik forståelse bare tilbys mennesker som er i stand til å foreta rasjonelle avgjørelser knyttet til eget liv og en må være varsom med å forlede andre som kanskje bare med utgangspunkt i forventninger gir sin tillit til å sette i gang en slik alternativ bruk av støttekontaktvedtak. Luhmann snakker om betydningen av selvsikkerhet som betydningsfullt og Antonovsky om "opplevelse av sammenheng" i møte med for eksempel nye nettverk som fritidsaktiviteter representerer. Her ligger også et grunnlag for å kunne tåle erfaringer knyttet til å oppleves av å ikke bli inkludert gjennom inkluderingsprosesser.

For mange har inkluderingsprosessen basert på bruk av metoden FmB gitt noe som uttrykkes som positivt i deres liv. I tråd med Løgstrup sin forståelse knyttet til at vi som mennesker stilles overfor en etisk fordring om å ta vare på hverandre hvor han bringer inn et normativt begrep gjennom sin fokusering på at vår virkelighet er del av en skaperorden gis det et håp. Det som kjennetegner dette arbeidet sett fra et

saksbehandlerperspektiv er den stadige forundringen over hvor positive medmennesker der ute er til å ta utfordringen med å bli kjent med et menneske som har en interesse som er lik deres egen. I det fysiske møte mellom deltakere og potensielle tilretteleggere, og senere andre i aktiviteten manifesteres Løgstrup`s forståelse av at bildene vi har av hverandre bryter sammen når en kommer i nærhet av hverandre. Fokus blir rettet mot interessen for hund, kunst, sang, golf osv. På denne måten sprenges også i tråd med Løgstrup`s forståelse faren for mistillit. Når vi erfarer at det frem til i dag ikke er en eneste tilrettelegger eller aktivitet som har ønsket å trekke seg under deltakeres inkluderingsprosess eller etter at den enkelte har tatt del i aktiviteten som ordinære medlemmer gir dette grunn til en optimisme.

4.3 Kompetanseoverføring.

I prosjektet har prosjektmedarbeiderne blitt gitt en grundig opplæring og de har gjort seg mange erfaring knyttet til bruk av metoden FmB. Videre har arbeidet med ulike virkemidler blitt formidlet til ansatte i aktuelle bestiller- og utførerenheter som har deltatt i prosjektet. Informasjon har også blitt gitt til aktuelle eksterne samarbeidspartnere og våre øvrige kollegaer i kommunen. Gjennom RISK gis det også informasjon om metoden gjennom deres interne kurs rettet mot personer som søker om behandling for rusavhengighet.

Tidlig i prosjektperioden hadde vi en målsetning om at det gjennom prosjektperioden ville være mulig å spre kunnskap om metoden slik at mange saksbehandlere i oppfølgingsenhetene kunne ta metoden i bruk. I den sammenheng ble det utarbeidet et eget nettsted som vi håpet kunne fungere som en lærebok. Underveis har vi kommet til den erkjennelse at metoden krever en mer omfattende opplæringsperiode som ikke gjør det mulig å spre kompetansen på en slik måte. Mange saksbehandlere har derimot fulgt tett med i enkeltsaker som har gitt dem innsikt i metoden, og vi erfarer at arbeid knyttet til metoden FmB blir et verktøy som supplerer det øvrige arbeidet som gjøres i oppfølgingsenhetene.

4.4 Implementering.

I Kristiansand kommune ønskes erfaringene fra prosjektet "Rustet for fritid" videreført som et ordinært tilbud. Gjennom å knytte tjenestene til dagens bestillerenheter slik det har blitt praktisert i prosjektperioden erfarer vi at dette kan komplimentere det helhetlige rehabilitering og habiliteringstilbudet kommunen tilbyr ulike brukergrupper. Tilbudet vil som i dag bli gitt som et alternativ til bruk av tradisjonelle støttekontakter når ønsker er deltakelse i ulike aktiviteter på

fritidsarenaen. Denne beslutningen innebærer at aktiviteten økes. Fra 2006 er det frigjort 2.20% årsverk i oppfølgingstjenestene som skal arbeide med å tilby slike vedtak. Prosjektleder har i tillegg fått en stilling som koordinator i halv stilling for å lede og videreutvikle arbeidet som har som mål å gi inntil 50 barn, ungdom og voksne vedtak basert på metoden FmB hvert år.

4.5 Kompetansespredning.

Det har i prosjektet vært et sentralt mål å sikre kompetansespredning i bruk av metoden FmB og teorigrunnlaget utenfor kommunen. For å virkeliggjøre dette har vi benyttet ulike virkemidler. I siste del av prosjektperioden har vi blitt invitert for å holde kurs for flere kommuner. Flere kommuner har også besøkt oss for å få presentert våre erfaringer. Arbeidet er også presentert på nasjonale konferanser, forskerkonferanser og gjennom undervisning på ulike videreutdanninger ved Høyskolen i Oslo, Høyskolen i Agder og Høyskolen i Bergen. Vi får også tilbakemeldinger fra flere studiesteder om at nettstedet benyttes aktivt i undervisning av studenter, og flere saksbehandlere rundt om i landet har på eget initiativ tatt metoden i bruk.

Prosjektet har også tatt aktivt i bruk informative e-mail, brosjyrer og plakater som har gitt oss mulighet til å formidle kunnskap til større målgrupper i kommunen, men også gjennom utsendelser til alle landets kommuner. Gjennom utarbeidelse av fagartikler og paper har vi også fått anledning til å presentere arbeidet overfor mange fagpersoner nasjonalt. Nettstedet www.fritidmedbistand.no har siden dette ble etablert mars 2005 har gitt oss en mulighet til å gjøre vår samlede kunnskap lettere tilgjengelig for alle interesserte. Nettstedet oppdateres regelmessig og vi får tilbakemeldinger som viser at dette benyttes som et verktøy langt ut over kommunens grenser⁶.

Prosjektet har også blitt presentert på fjernsyn gjennom TV Norge og TV-SØR. Arbeidet har også blitt presentert gjennom en reportasje på lokalradio og avisen Fedrelandsvennen har skrevet om arbeidet. På internett har flere nettsteder omtalt prosjektet. Det arbeides også med å lage en kortfilm av inkluderingsprosessen for en av våre deltakere som gjennomføres som et ekstern prosjekt. Filmen "Ut av isolasjonen" hadde en førpremiære på sluttkonferansen til prosjektet som ble gjennomført 5. januar.

⁶ Pr. 23. februar 2006: 100.000 treff på nettstedet

5 Hva oppnådde vi ?

Personer som står i fare for eller som er rusavhengige er ikke personer som folk flest i utgangspunktet ønsker å knytte vennskap til eller få som medlemmer i sine organisasjoner. Gjennom prosjektet ”Rustet for fritid” har vi hovedfokus på interesser. Når fokus er rettet mot en interesse knyttet til bueskyting, dykking, radiostyrte biler, sang, fluefisking osv. erfarer vi at våre deltakere har fått anledning til å bli møtt i organisasjonene med bakgrunn i dette. Alle organisasjonene som har vært villige til å delta i den enkelte sin inkluderingsprosess har fulgt opp dette.

Det gis en godtgjørelse på ca. kr 3.000.- for den innsatsen den utvalgte tilrettelegger eller organisasjon gjør. Vi erfarer at det for mange av organisasjonene oppfattes som positivt for å bli spurt om en slik bistand, og i mange av fritidsaktivitetene blir det gitt tilbakemeldinger om at dette også har gitt noe verdifullt tilbake til klubben.

Vi erfarer at åpenhet til rusmisbruk og psykiske lidelser møtes med forståelse og respekt. En tilrettelegger fikk en ”kryptisk” beskjed fra deltakeren Thomas når han ble innkalt til soning om at han skulle reise bort noen måneder.. Når saksbehandler kom til et møte med han på fengselet var han opptatt av hvordan han kunne fortelle dette til tilretteleggeren på en god måte. Sammen med saksbehandler ble de enige om at hun skulle ta en prat med tilretteleggeren. Når tilretteleggeren fikk informasjonen uttalte han:

” Vi har vel egentlig tenkt at det var noe med fengsel. Få reiser jo på sydenturer i 2 måneder. Thomas er den samme for oss i klubben”.

Vi erfarer i denne sammenheng at vi gjennom bruk av metoden FmB gjør det mulig å utvikle relasjoner som tåler mye.

5.1 En ny arbeidsmetode i sosialt arbeid.

For prosjektmedarbeiderne i prosjektet ble oppstarten preget av innlæring av en ny metodikk. FmB oppleves som en annerledes måte å arbeide på (Midsundstad og Øyen 2006). Prosjektmedarbeiderne reflekterte slik over dette når vi snakket om våre erfaringer. Tina startet med å si følgende:

”Denne metoden krever noe annet av oss. Vi skal selge noe. Videre så er det å følge opp en tilrettelegger i en frivillig organisasjon anderledes enn samarbeid med kollegaer i andre enheter i kommunen eller for eksempel på trygdekontoret.

Rune utdyper det slik:

”Vi har lært oss en ny måte å jobbe på i sosialt arbeid. Som tradisjonell saksbehandler i barnevernet hadde jeg fokus på problemer. Nå nevner jeg det i en bisetninger og har fokus på fritidsaktiviteter hvor jeg bare søker å se muligheter. Det har blitt en endring fra problemidentifisering til mulighetsidentifisering”.

Tina nikker og følger opp med å si:

”En av mine deltakere fortalte at det å møte meg ga henne en pause i forhold til det øvrige hjelpeapparatet. Våre deltakere opplever at vi arbeider annerledes. Fritid med bistand har endret vår sosialarbeiderrolle”.

Arild setter seg frem på stolen og tar ordet:

”Deltakeren blir jo litt ”satt ut” når jeg forteller at vi ønsker å sponse han. Det gir eieforhold til prosessen og utstyr som vi eventuelt kjøper. For kort tid siden hadde politiet rassa hos en deltaker. Politiet ønsket svar på hvor idrettsutstyret i leiligheten kom fra, og da kunne han stolt fortelle at dette hadde han fått fordi han var med i et prosjekt”.

Prosjektmedarbeiderne er også opptatt av at deres rolle gir et annet samarbeidsklima. Rune som har sin tilhørighet i barnevernet uttrykker det slik:

”Måten vi møter deltakerne på gir helt andre muligheter. Vi blir ufarlige. Ofte er samhandlingen preget av mange kontrollaspekter. Nå er det eneste kontrollaspektet om de trives og følger opp.

Tina som i prosjektet Rustet for fritid har som arbeider med voksne gjenkjenner denne erfaringen, og opplever ofte en undring fra deltakerne. Trine uttalte dette slik:

”Skal du ikke engang ha en urinprøve av meg”?

Inkluderingsprosessen kan betraktes som en vandring på en vei. En kan sjelden se hele veien frem til målet. Nettopp i denne spenningen som innebærer at en ikke kan gjennomskue det som skjer inn i fremtiden gir også grunnlag for et mulighetsrom. Arild beskriver det slik:

”Det var en ny erfaring for en av mine deltakere når han ble spurt om han kunne tenke seg å bidra til opplæring av barna i klubben. For han var det en bekreftelse på at han kunne noe.

En verdsatt rolle kan en aldri gi seg selv, og det er kanskje gjennom slike forespørsler om å trene et barneparti, ta ansvar for en dugnad, tatt ut til å representere klubben i konkurranse eller bli valgt inn i styre at en får bekreftelse som kan gi grunnlag for den enkelte å definere seg som inkludert. Tina fikk en telefon fra en deltaker som bare måtte formidle følgende:

”Fy søren Tina, jeg skal dømmes i NM, er ikke jeg tøff, dette er helt rått, det går riktig vei”.

Andre ganger handler det kanskje om opplevelsen av å finne en person som synes det er fint å ta følge til aktiviteten. Rolf sier det slik:

”Det er så fint å ta bussen sammen med en som liker å gjøre det sammen med meg. Han synes nok også at det er greit å komme på treninger sammen med noen”.

Metoden FmB vektlegger at vi ikke skal bygge opp noe. Vi bruker andre. Rune som er prosjektmedarbeider uttrykker det slik:

”Vi forventer ikke ros eller å bli sett. I det ligger også grunnen til suksess, men derfor blir også nettverket mellom FmB saksbehandlerne så viktig”.

En viktig erfaring er at bruk av metoden FmB krever at en kan skape et fellesskap hvor saksbehandlere som jobber etter metoden kan føle en tilhørighet til andre som en kan dele erfaringer med. I store kommuner som Kristiansand kan dette ivaretas gjennom å bygge opp team, mens det i mindre kommuner kan sikres gjennom å utarbeide møteplasser over kommunegrenser.

6. Sluttkommentar – fremtidige muligheter.

6.1 Muligheter i Kristiansand kommune.

Arbeidet etter metoden FmB har fra 1. januar 2006 blitt et ordinært tilbud i Kristiansand kommune. Alle bestillerenhetene i helse- og sosialsektoren vil dermed tilby dette som et alternativ til bruk av støttekontakter. På denne måten sikres målgruppene som har fått et tilbud gjennom prosjektet "Rustet for fritid" et slikt tilbud også i fremtiden.

Denne beslutningen danner et grunnlag for at vi i fremtiden har en mulighet til å sikre følgende mål som er beskrevet som fremtidige effektmål i prosjektdirektivet:

- Risikoutsatt ungdom med rusrelaterte problemer løses inn i ordinære fritidsorganisasjoner etter eget valg.
- Mennesker med rusavhengighet gis mulighet til å få en verdsatt sosial rolle i et varig nettverk.
- Rusavhengige oppnår ordinært fellesskap i fritidsorganisasjoner under og etter rehabilitering.
- Fritidssektor og frivillige organisasjoner inkluderer mennesker med rusavhengighet.

En utfordring fremover blir å sikre den gode kontakten vi har med kommunens fritidsorganisasjoner når tilbudet nå blir et ordinært tjenestetilbud overfor flere målgrupper. Over 80 barn, ungdom og voksne har fått et vedtak basert på bruk av metoden FmB som har involvert rundt 50 ulike fritidsorganisasjoner fra 2001 til 2005.

I Kristiansand kommune har vi stipulert at rundt 50 personer kan ha behov for et slikt alternativt støttekontaktvedtak årlig. Dette innebærer en sterk økning som setter store krav til å administrere virksomheten. I denne sammenheng er det av stor viktighet at saksbehandlere får kjennskap i aktiviteten til kommunens flere hundre ulike fritidsorganisasjoner som muliggjør at fremtidige deltakerne gis kjennskap til det store mangfold av aktiviteter. En utfordring i denne sammenheng er at det ikke finnes noen komplette oversikter som synliggjør denne bredden i organisasjonslivet på fritidsarenaen i Kristiansand. En fremtidig utfordring kan bli å utarbeide en oversikt hvor aktivitetene bedre blir beskrevet. Om dette legges ut gjennom en link til kommunens nettside vil også andre innbyggere i kommunen

kunne finne frem til informasjon om hvilke aktiviteter som tilbys, om møtelokalene er tilrettelagt for rullestoler osv, kostnader knyttet til deltakelse osv. Vi ser her for oss at dette kan utvikles som et verktøy som også kan gjøres tilgjengelig for andre kommuner.

En annen utfordring er knyttet til vår evne til å videreutvikle tilbudet basert på metoden FmB. Vi erfarer frem til i dag at hver inkluderingsprosess er unik, og dette utfordrer saksbehandlere hele tiden til å kunne tenke nytt innenfor de rammene som vår virksomhet gir oss. Saksbehandlers kompetanse, tid og økonomi står sentralt i denne sammenheng.

Vi ser en reell fare for at arbeid basert på metoden FmB kulimineres til å bli et statisk tilbud hvor fleksibilitet og utvikling som kjennetegner dagens arbeid blir redusert. I kristiansand kommune ønsker vi å videreutvikle metoden FmB slik at denne tilpasses enkeltpersoners behov i sin inkluderingsprosess i et kontinuum fra den som har et tidsbegrenset bistandsbehov til de som har et varig bistandsbehov for å kunne delta i aktiviteter (Midsundstad 2005b).

Våre erfaringer knyttet til metoden FmB danner videre grunnlag for nye tjenestetilbud. Konkret søker vi å ta denne kunnskapen i bruk i et nytt prosjekt hvor målsetningen er å gi et tilbud til barn og ungdom som lever i fattige familier som støttes fra Sosial- og helsedirektoratet. Vi ser også at metodikken på tilsvarende måte kan trekkes inn også i forhold til andre tjenesteområder.

6.2 Muligheter nasjonalt.

Metoden FmB har under prosjektet "Rustet for fritid" blitt videreutviklet og fremstår i dag som et alternativ til bruk av tradisjonelle støttekontakter. Metoden presenteres allerede i dag som en alternativ metode ved flere utdanningsinstitusjoner. Lillesand kommune er den første kommunen som fra 2006 vil sette i gang et prosjekt basert på metoden FmB, men flere kommuner planlegger å ta i metoden i bruk gjennom lignende forsøksordninger. I prosjektperioden har vi kunnet gi informasjon og veiledning.

Prosjektet "Rustet for fritid" er avsluttet, men i løpet av 2006 vil vi publisere nye fagartikler, legge frem paper på nasjonale og internasjonale forskerkonferanser og oppdatere nettstedet som presenterer informasjon rundt bruk av metoden FmB basert på våre erfaringer.

Vi ser i fremtiden et behov for en nasjonal møteplass hvor praksisfeltet kan møtes for å utveksle erfaringer knyttet til inkluderingsarbeid på fritidsarenaen og bruk av tjenesten støttekontakt generelt. Empowerment er i dag en sentral teori som ofte blir omtalt som et nytt paradigme i norsk sosialpolitikk. Mennesker med ulike bistandsbehov vil trolig i økende grad fremholde sin rett til å definere hvordan deres hjelpetiltak skal utformes.

Kristiansand kommune ønsker å ta en aktiv rolle for å etablere denne møteplass for fagpersoner og andre interesserte som arbeider med å videreutvikle tjenesten støttekontakt og som er opptatt av samarbeid med frivillige. Vi tenker at denne kan etableres i samarbeid med Høyskolen i Bergen som har ansvar for å gi fagfeltet tilbud om en videreutdanning innenfor dette tjenestetilbudet. Møteplassen kan gi rom for erfaringsutveksling og gi grobunn for økt satsning innenfor dette viktige arbeidsfeltet hvor en må sikre dialog som kan stimulere til nytenkning innenfor fagfeltet.

Per Frønth: SALT (genome) II

Noen har sår som ikke synes. Noen etter sprøytestikk. Tenk om slike sår kunne få gro der felles interesser møtes og fritiden er full av mening.

Å bli sett og lagt merke til kan få sår til å gro. Det blir enklere å ta tak i livet sitt og involvere seg når det er noen der som vet og som sier:

DU KAN !

Anette Strømsbo Gjørsv 2005

Litteratur.

Christensen, Randi Lilletun og Anders Midtsundstad (2002): Fritid med bistand – en alternativ metode til bruk av tradisjonelle støttekontakter. Skriftserien nr 95. Høgskolen i Agder. Kristiansand.

Midtsundstad, Anders. (1992): Voksenkontaktordningen – en målstyrt tiltaksmodell. Barnevernspedagogen nr. 3.

Midtsundstad, Anders. (1998): Men hvordan er fritiden? Embla nr. 9.

Midtsundstad, Anders. (2004): Tillit - en forutsetning i inkluderingsarbeid overfor funksjonshemmede på ordinære fritidsarenaer. Paper presentert på 1. nasjonale konferanse om forskning om funksjonshemmede. Lillehammer.

Midtsundstad, Anders. (2005a): Stian vil kjøre triol og Knut vil være med på bowling. En metode for inkludering av barn og ungdom. Tidsskrift for psykisk helsearbeid nr.1.

Midtsundstad, Anders (2005b): Tillit, mestring og selvoppfatning. En oppgave med fokus på inkluderingsprosesser slik de møtes i arbeidet med metoden Fritid med bistand. Mastergradsoppgave i sosial arbeid. NTNU.

Midtsundstad, Anders, Tina Hjelmeland, Arild Strømmen og Rune Øyen (2005): Rustet for fritid – fra drøm til virkelighet. Embla nr. 3.

Midtsundstad, Anders (2006): Fra ekspert til muliggjørere i inkluderingsarbeid. En refleksjon med utgangspunkt i teorier. Planlegges trykket i Embla nr. 3.

Midtsundstad, Anders og Rune Øyen (2005): Mestring - et element for opplevd inkludering. Erfaringer fra barneverntjenesten knyttet til bruk av metoden Fritid med bistand. Paper presentert på FORSA 2005, Kristiansand.

Midtsundstad, Anders og Rune Øyen (2006): Fra normalisering til empowerment. Sosialarbeiderrollen. Paper presentert på FORSA 2006; Helsingfors.

Mydland, Trond Stalsberg (2004): "Det lille ekstra".
Brukererfaringer fra Kristiansand kommunes prosjekt Fritid med bistand – en alternativ metode til bruk av tradisjonelle støttekontakter. Prosjektrapport nr. 20/2004. Agderforskning.

Mydland, Trond Stalsberg (2005): "Rustet for fritid".
Følgeevaluering av et prosjekt i Kristiansand kommune for rehabilitering av rusavhengige – erfaringer fra et utvalg deltakere og aktører. Prosjektrapport nr 11/2005, Agderforskning.

Rappaport, Julian. (1985): The Power of empowerment language. Soc Policy 16.

Solomon, Barbara Bryant (1976): Black empowerment: Social work in oppressed communities. New York: Colombia University Press.

Litteratur om Fritid med bistand som her er referert til finnes i fulltekst på nettstedet www.fritidmedbistand.no